

Оқушының жазу дағдысын дамыту: каллиграфия және сауатты жазуға үйрету

ЖАРИЯЛАНДЫ
25.02.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР

bilimger, графомоторика, диктант, жазылым, каллиграфия, көркем жазу, орфография, өзіндік тексеру, пунктуация

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/187412/>

Хожамуратова Нұрғиса Қуанышқызы

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті.

Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі

Жетекшісі: **Бакирова Индира Дарханқызы**, бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі кафедрасының аға оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі

Аннотация

Бұл мақала бастауыш сынып оқушысының жазу дағдысын қалыптастырудың әдістемелік жолдарын сипаттайды. Каллиграфия қолдың ұсақ моторикасын, көру мен қимыл үйлесімін, мәтінді ұқыпты рәсімдеуді дамытады. Сауатты жазу орфография мен пунктуацияны тұрақты қолдану арқылы орнығады. Жұмыста қалам ұстау, әріп элементтері, сөз көшіру, диктант, өзіндік тексеру және қате талдау тәсілдері жүйеленеді. Ұсыныстар сабақ жоспарына оңай енгізіледі және мұғалімге өлшемді кері байланыс құруға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: жазылым, каллиграфия, көркем жазу, графомоторика, орфография, пунктуация, диктант, өзіндік тексеру.

КІРІСПЕ

Жазу бастауышта тілдік білімді нақты әрекетке айналдыратын жетекші құрал. Қолтаңбаның тазалығы мәтінді оқуға жеңілдік береді, ойды жинақтауға көмектеседі. Әріп пішіні бұзылса, сөз тану қиындайды, қате көбейеді. Сауатты жазу дағдысы ережені білуімен шектелмейді, ол дағдыға айналған орындаумен бекеді. Мұғалім каллиграфияны тілдік тапсырмамен біріктірсе, оқушы жазуды міндет емес, байланыс

құралы деп қабылдайды. Сондықтан жазуды дамыту оқу жетістігімен қатар тұлғалық тәртіпті де қалыптастырады.

ГРАФОМОТОРИКА, ОТЫРЫС ЖӘНЕ ҚАЛАМ ҰСТАУ МӘДЕНИЕТІ

Жазудың сапасы дұрыс отырыс, дәптердің орналасуы және қаламды еркін ұстаудан басталады. Мұғалім иықтың бос болуын, шынтақтың тірекке жайлы тиюін қадағалайды. Саусақ бұлшықеттерін дамыту үшін қысқа графикалық жаттығулар қолданылады. Ілмек, доға, тік және көлбеу сызықтар әріптің қаңқасын дайындайды. Тапсырма 3–5 минуттан аспаса, қол шаршамайды, дәлдік сақталады. Көру-кеңістік бағдарды күшейту үшін үлгі өлшемі, жолдың биіктігі және арақашықтық алдын ала көрсетіледі.

Графомоториканы дамыту сабақпен шектелмейді, оны ойынмен толықтыру пайдалы. Саусақ гимнастикасы, құмға өрнек салу, мозаика құрастыру қимылды дәлдейді. Пластилинмен әріп элементін илеу баланың қолын бірден жұмсартады. Оқушы шаршамаса, ол әріпті анық шығарады және қате азаяды. Нәтижесінде таза қолжазбаға деген сенім ерте берік қалыптасады.

ӘРІП ЭЛЕМЕНТТЕРІ, БАЙЛАНЫС ЖӘНЕ ТЕМПТІ РЕТТЕУ

Көркем жазуда әріптің биіктігі, көлбеуі және аралығы бірізді сақталуы қажет. Мұғалім алдымен элементтің басталу нүктесін, қозғалыс бағытын көрсетеді. Оқушы үлгіні көріп қана қоймай, ауада «жазады», кейін дәптерге түсіреді. Әріптерді қосу кезінде қол қозғалысы үзілмей, сызықтың артық қалыңдамауы маңызды. Темпті арттыру үшін қысқа буын, кейін сөз, соңында сөйлем жаздыру тиімді. Жұмысты аяқтағанда оқушы үлгімен салыстырып, үш жерін өзі түзетеді. Осы әдет жауапкершілікті күшейтіп, көзбен бақылауды біртіндеп дамытады.

Үлгімен жұмыс жасағанда мұғалім «көрсетіп қоюмен» тоқтамайды, ол қателікті алдын ала болжайды. Бірдей элементі бар әріптер топталып үйретілсе, қол қозғалысы тұрақтанады. Жеке әріптен сөзге көшу кезінде буындық жазу жақсы нәтиже береді. Оқушы әр буынды анық шығарып, келесі буынға асықпай өтеді. Осы тәсіл темпті сақтап, оқылымды қолжазбаны тұрақты бекітеді.

Жазу құралының жұмсақтығы қолдың қысымын азайтып, әріпті анық шығаруға көмектеседі, балаға оңай. Алдымен қарындашпен жаздырып, кейін қаламға ауыстырса, қол қыспайды әрі темп тұрақтанады. Дәптер сызығын көзбен өлшету және әріп шегін белгілеу қателікті алдын алады. Солақай оқушыға дәптерді оңға бұруды, жарықты сол жақтан түсіруді ұсынған дұрыс. Парта биіктігі сәйкес болса, бала денесін қыспай, ұзақ жазуға төзеді. Бірдей үлгімен қайталау көз бен қол үйлесімін тез, тұрақты бекітеді.

ОРФОГРАФИЯНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ОРФОГРАММА ЖӘНЕ МАҒЫНАЛЫ КӨШІРУ

Сауатты жазуға үйретуде ережені жаттау емес, орфограмманы тану шешуші рөл атқарады. Мұғалім сөздегі «қауіпті орынды» табуды үйретіп, дыбыс пен әріп сәйкестігін байқатады. Мағыналы көшіруде оқушы мәтінді түсініп оқиды, содан кейін ғана жазады. Осы кезде әр сөздің жазылуы саналы бақыланады, механикалық көшіру азаяды. Диктант түрлері мақсатқа сай қолданылады: сөздік, есту, түсіндірмелі, көру диктанты. Әр жұмыс соңында бір қате емес, қате тудыратын үлгі талданады. Бала дұрыс нұсқаны қайта жазып, қысқа түсіндірме береді. Бұл тәсіл есте сақтауды бекітіп, жазылымды біртіндеп автоматтандырады.

Орфографиялық дағды үшін қысқа тексеру алгоритмі әрқашан пайдалы. Оқушы сөйлемді оқып, күмәнді орынды белгілейді, кейін ғана жазады. Жазып болған соң, сөзді буындап қайта қарап шығады. Мұндай реттілік уақытты үнемдейді және қателікті айтарлықтай азайтады.

ПУНКТУАЦИЯ ЖӘНЕ МӘТІНДІ РӘСІМДЕУ МӘДЕНИЕТІ

Мәтіннің түсініктілігі сөйлем шекарасын дәл белгілеуге байланысты. Бастауышта тыныс белгіні «ойдың тоқтауы» және «ойдың жалғасуы» арқылы түсіндіру нәтижелі. Мұғалім оқушыға дауыстап оқытып, кідіріс жасаған жерін белгілеуді ұсынады. Абзацты сақтау, тақырып жазу, жоларалықты таза ұстау да мәдениет бөлігі. Жазбаға чек-парақ беру оқушының өзіндік бақылауын айқын күшейтеді.

- Сөйлем басын бас әріппен бастап, соңын нүктемен белгіле.
- Сөз арасын біркелкі қалдырып, жолдан ешқашан асып кетпе.
- Күмәнді сөзді дыбыстап оқып, ережемен салыстыр да тексер.
- Екі тыныс белгісін саналы қойып, мағынаны ешқашан бұзба.

Пунктуацияны бекіту үшін қысқа мәтінді қайта құрастыру тапсырмасы тиімді. Оқушы екі сөйлемді бір ойға біріктіреді, үтірді өз орнына қояды. Кейде мұғалім тыныс белгісі түсіп қалған мәтін береді. Бала оны дауыс ырғағымен оқып, белгі дұрыс қояды. Мұндай жаттығу оқылым мен жазылымды бір сабақта байланыстырады. Нәтижесінде мәтіннің құрылымы бала үшін бірден толық айқындалады. Оқушы сөйлемді аяқтай білуге және ойын нақтылауға үйренеді.

КЕРІ БАЙЛАНЫС, ТҮЗЕТУ ЖӘНЕ ҮЙ-МЕКТЕП СЕРІКТЕСТІГІ

Бағалау «әдемі» деген жалпы пікірмен шектелмей, нақты өлшемге сүйенуі тиіс. Мұғалім бір жұмыста екі нысана қояды, мысалы көлбеу және бір орфограмма. Қате

бірден жазылып берілмейді, оқушы оны өзі табады. Түзетуге белгі қою, сөзді қайта көшіру, қысқа диктант қайталау сияқты тәсіл қолданылады. Үйде ата-ана қолды күшпен түзетпей, баланың отырысын ғана еске салады. Бір минуттық күнделік, қысқа хат, тілек мәтіні жазуды өмірмен байланыстырады. Серіктестік тұрақты болса, оқушы жазылымнан қашпайды, өз нәтижесін көре бастайды.

Жеке қолдау жазуы баяу немесе солақай балаларға ерекше қажет. Мұғалім дәптер сызығын ірілендіріп, көлемді әріппен бастата алады. Жауапкершілікті көтеру үшін «менің түзетуім» бұрышы пайдалы болады. Онда бала бүгін түзеткен қателерін қысқа сөзбен жазып қояды. Келесі аптада ол өз өсімін анық байқап, қуанады. Осы тәсіл ынтаны күн сайын сақтап, табандылықты қалыптастырады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жазу дағдысы бастауышта жүйелі дамыса, оқушының оқу жетістігі тұрақтанады. Каллиграфия ұқыптылықты, назарды және қолдың дәл қимылын тәрбиелейді. Орфография мен пунктуация саналы тексеру арқылы дағдыға айналады. Мұғалімнің қысқа жаттығулары, мағыналы көшіруі және қате талдауы нәтиже береді. Үйдегі қолдау мектеп талабымен үйлессе, мотивация ұзақ сақталады. Нәтижесінде бала ойын анық жазып, жазба мәдениетін күнделікті өмірде ұзақ мерзімге қалыптастырады және мәтін арқылы өзін еркін білдіреді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.
https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің МЖМБС. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
3. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің үлгілік оқу бағдарламалары. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029767>
4. «2025–2026 оқу жылында білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хат.
<https://uba.edu.kz/storage/app/media/111%20KZ%20KZ%20KZ.pdf>
5. Бірыңғай орфографиялық және каллиграфиялық жазу нормаларын сақтау бойынша әдістемелік ұсынымдар.
<https://uba.edu.kz/storage/app/media/30%2030%2030%20%20KZ%20%20%20KZ.pdf>
6. Бастауыш білім беру пәндерінің үлгілік оқу бағдарламаларын енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар.
<https://uba.edu.kz/storage/app/media/555%20FF%20KZ%20KZ.pdf>

7. Үлгілік оқу жоспары және «Сауат ашу» оқу бағдарламасы (мектепалды, 1-сынып).

<https://uba.edu.kz/storage/app/media/Metod%20usynymdama/2018/deyingi-dayarly-synpytaryny-noldik-synpytar-1-synpytardy-bilim-alushylaryna-arnalan-lgilik-ou-zhospary-zhne-ou-badarlamalary.pdf>

8. «Көркем жазу» вариатив сабағының күнтізбелік-тақырыптық жоспары (2-сынып). <https://kurchatov-4shk.edu.kz/images/it9/fox/t1/1.pdf>

9. Қазақ тілінің орфографиялық сөздігі (электронды нұсқа).

<https://nabr.kz/FileStore/dataFiles/54/9d/1016423/content/full.pdf?isPortal=true&key=b4ec76b4d960a2ef3724da67496a0eda&time=1753961555750>

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.